

4. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т. 1.: Наука логики. Москва: Мысль, 1974. 452 с.
5. Гузій Н. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. Київ: ПІГІУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 243 с.
6. Єгоров А. Теорія і практика роботи з хором: Посібник з хорознавства для викл. і студ. консерваторій. Пер. з рос. вид. Київ: Держ. вид-во образотв. мистецтв і муз. літ., 1961. 238с.
7. Сржемский Г. Дирижеру XXI столетия: психолінгвістика професії. Санкт-Петербург: ДЕАН, 2007. 240 с.
8. Казачков С. От урока к концерту. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1990. 343 с.
9. Коваленко І. Теоретичні та практичні аспекти підготовки студентів Інститутів мистецтв до керівництва хоровими колективами (для студентів та викладачів вищих навчальних закладів). Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2012. 122 с.
10. Ковальова І. Образ педагога. Харків: Антіква, 2002. 276 с.
11. Колеса Н. Основи техніки диригування. Київ: Музична Україна, 1981. 208 с.
12. Кондрашин К. О дирижерском искусстве. Москва: Изд-во «Советский композитор», 1970. 125 с.
13. Корсавин М. Думки про диригентське мистецтво. Одеса: «ПЛАСКЕ» ЗАТ, 2008. 156 с.
14. Малько Н. Основы техники дирижирования. Москва: Музыка, 1965. 219 с.
15. Осипов Г. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Москва : Норма, 2000. 488 с.
16. Пазовский А. М. Записки дирижера. Москва: Музыка, 1966. 560 с.
17. Пігров К. Керування хором. Київ: Мистецтво, 1956. 178 с.
18. Птица К. Очерки по технике дирижирования хором. Москва-Ленинград, 1948. С. 4 – 5, С. 8 – 9.
19. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник. Київ: Інтерпроф, 2002. 270 с.
20. Свенцицкий А. Короткий психологический словарь. Москва : Проспект, 2011. 512 с.
21. Сластенин В. Формирование личности учителя советской школы в процессе его профессиональной подготовки. Москва: Просвещение, 1976. 160 с.
22. Теплов Б. Психология музыкальных способностей. Москва-Ленинград: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1947. 334 с.
23. Словник української мови: в 11 томах. Том 11, 1980. С 638.
24. Указом Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року "Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року., С 5.
25. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 568 с.

УДК 7.071.2:781.68]:316.77

Петренко М. Б.,
м. Суми

ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті актуалізовано проблему формування контрольно-оцінювальної спроможності як одного з напрямів у роботі з формування концертмейстерських інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: концертмейстерські інтерпретаційні вміння, контрольно-оцінювальна спроможність, методи, майбутні вчителі музичного мистецтва.

Петренко М. Б. Формирование контрольно-оценивающей возможности будущих учителей музыкального искусства. В статье актуализирована проблема формирования контрольно-оценивающей возможности как одного из направлений в работе по формированию концертмейстерских интерпретационных умений будущих учителей музыкального искусства.

Ключевые слова: концертмейстерские интерпретационные умения, контрольно-оценивающая возможность, методы, будущие учителя музыкального искусства.

Petrenko M. B. Forming of control-estimating possibility of future teachers of musical art. In the article the problem of forming of control-estimating possibility актуалізовано as one of directions in-process from forming of концертмейстерських of interpretation abilities of future teachers of musical art. Concertmaster's interpretative skills of future teachers of musical art as a capacity for creative implementation of mental (comprehension and mastering of vocally-instrumental work), psychomotor (materially-voice embodiment of own carrying out conception) and concordance actions (verbal report, musically-carrying out show), that will provide the achievement of the put aim of interpretation концертмейстерської activity of teachers-musicians in terms, that change.

A selection of control-estimating block of the investigated abilities is base on scientific approaches of psychological science in relation to component composition of any purposeful activity, where an evaluation-supervisory constituent is obligatory and leading. Universally recognized is that implementation of the actions sent to the achievement of certain aim personality always needs their realization and evaluation; comparing of the got result is to pre-arranged (by a standard); to control after a process and result of their realization; determination of the real level of possession by them; integral positive acceptance itself as a subject of certain activity, id est self-appraisal and self-control. It is found out, that by the necessary factor of successful realization of interpretation концертмейстерської activity the future teachers of musical art are abilities to provide a self-appraisal and carry out self-control.

For the decision of tasks of forming of the above-mentioned abilities the artistic (including problem and interactive) methods of studies, that were used within the limits of private lessons after a концертмейстерського class, basic musical instrument, were used, during pedagogical practice in establishments of general aspiration.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти у нормативних документах задекларовано комплекс концептуальних ідей і положень щодо необхідності впровадження інноваційних освітніх технологій та підвищення рівня професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти. Тому актуальною є проблема вдосконалення підготовки майбутніх педагогів-музикантів, здатних до професійної самореалізації в аспекті готовності до продуктивної спільно-виконавської взаємодії зі школярами. У контексті сказаного важливим вбачається формування концертмейстерських інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема контрольно-оцінювального їх блоку.

Аналіз актуальних досліджень. Суттєвим внеском у розвиток наукових досліджень стосовно професійної підготовки педагогів-музикантів стали праці Е. Абдулліна, О. Апраксіної, Л. Арчажникової, Н. Гузій, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Різні аспекти процесу музично-виконавської підготовки (фортепіанної, диригентсько-хорової, вокальної, сфери колективного музикування) вчителя музичного мистецтва висвітлено в працях В. Крицького, Ю. Лисюк, О. Маруфенко, Н. Мозгальнової, Ю. Литвиненко, Л. Паньків, З. Софроній, В. Федоришина та ін. Проблеми концертмейстерської підготовки вчителів музики були в центрі уваги таких науковців-педагогів, як Г. Бошук, А. Григор'єв, Е. Економова, Т. Карпенко, О. Кубанцева, Ю. Мірлас, М. Моїсєєва, Г. Сибірякова та ін. Але, попри значущість кола розглянутих питань, проблема формування специфічних концертмейстерських умінь, а саме умінь творчого опрацювання образності вокально-інструментальних зразків, ще не дістала належного наукового висвітлення.

Отже, **метою статті** є висвітлення змісту та шляхів розвитку контрольно-оцінювальної спроможності як одного з напрямів у роботі з формування концертмейстерських інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Концертмейстерські інтерпретаційні вміння майбутніх учителів музичного мистецтва трактуємо як здатність до творчого виконання розумових (осмислення й освоєння вокально-інструментального твору), психомоторних (матеріально-звукове втілення власної виконавської концепції) та узгоджувальних дій (вербальне повідомлення, музично-виконавський показ), що забезпечуватиме досягнення поставленої мети інтерпретаційної концертмейстерської діяльності (далі ІКД) педагогів-музикантів в умовах, які змінюються.

Виділення контрольно-оцінювального блоку досліджуваних умінь ґрунтується на наукових підходах психологічної науки щодо компонентного складу будь-якої цілеспрямованої діяльності, де оцінно-контролюючий складник є обов'язковим і провідним. Загальновизнаним є те, що виконання особистістю дій, спрямованих на досягнення конкретної мети, завжди потребує їх усвідомлення й оцінювання; порівняння отриманого результату із запланованим (еталоном); контролю за процесом і результатом їх здійснення; визначення реального рівня володіння ними; цілісного позитивного прийняття себе як суб'єкта конкретної діяльності, тобто самооцінки й самоконтролю.

Проблема самооцінки й самоконтролю досить розроблена науковцями. Так, дослідниками-психологами самооцінка розглядається в якості центрального особистісного утворення й центрального компонента Я-концепції, як процес оцінювання себе – власних якостей, можливостей, достоїнств, вад, почуттів, станів, успіхів у конкретній діяльності. А самоконтроль трактується як регулятивний процес, змістом якого є контроль за перебігом і проміжними результатами індивідуальної діяльності; як встановлення й оцінка розбіжності між еталоном і змінами, що контролюються (С. Головін, В. Зінченко, А. Карпов, Б. Мещеряков та ін.).

Суголосність цим поглядам простежується і в дослідженнях педагогічної науки. Так, на думку М. Фіцули, самоконтроль – «усвідомлене регулювання учнем своєї діяльності задля забезпечення таких її результатів, які б відповідали поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам, запобігання помилкам та їх виправлення»; а самооцінка – «критичне ставлення учня до своїх здібностей і можливостей та об'єктивне оцінювання досягнутих успіхів» [7, с. 139]; яка як своєрідне судження суб'єкта про ступінь наявності у нього потрібних якостей, властивостей, можливостей їх застосування, відіграє важливу роль у самоконтролі, є підґрунтям спроможності знаходити помилкові дії та запобігати їм.

Таким чином, самооцінка й самоконтроль (в вищенаведеному трактуванні), на нашу думку, є необхідними й фундаментальними психологічними механізмами, що впливають на ефективність опанування студентами концертмейстерських інтерпретаційних умінь. Так, самооцінка повинна обумовити критичне ставлення до себе – майбутнього вчителя музики як суб'єкта досліджуваної діяльності: актуалізувати самооцінювання студентами ступеня наявності в них фонду необхідних знань; професійно значущих особистих якостей; рівня володіння всією сукупністю концертмейстерських інтерпретаційних умінь, що забезпечують успішність здійснення досліджуваної діяльності. Такий зміст самооцінки слугуватиме опорою в становленні певного ставлення до себе: чи то позитивного прийняття себе як суб'єкта досліджуваної діяльності, чи, навпаки, – негативного.

Слід зазначити, що залежно від форми, на думку науковців, самооцінка може стимулювати особистість до активної й продуктивної діяльності, або навпаки, – гальмувати її прагнення до саморозвитку й самовдосконалення, породжувати невпевненість у власних можливостях. Зазвичай, самооцінка характеризується за такими параметрами: 1) за рівнем – висока, середня та низька; 2) за реальним рівнем досягнень – адекватна й неадекватна (завищена й занижена); 3) за особливостями будови – конфліктна й неконфліктна; 4) за буттям у часі – прогностична, актуальна, ретроспективна; 5) за стійкістю та ін. [6].

Для становлення позитивної «Я-концепції» майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтерпретатора у процесі концертмейстерської підготовки ефективною є достатньо висока і водночас адекватна самооцінка (така, де уявлення студентів щодо володіння досліджуваними вміннями максимально наближуються до реального рівня їх розвитку), стійка та водночас достатньо гнучка її форми (така, що за необхідністю може змінюватись під впливом нової інформації, набуття досвіду, оцінок оточуючих, зміни критеріїв, норм та ін.). Саме така форма самооцінки буде стимулювати самовдосконалення, саморозвиток студентів задля спроможності ефективного здійснення досліджуваної діяльності.

Формування самооцінки, за переконанням науковців, повинно відбуватись на підставі оцінок соціального середовища, власного оцінювання результатів своєї діяльності, а також на основі співвіднесення реального та ідеального уявлення про себе, зіставлення себе з усвідомленим ідеалом, порівняння себе з іншими [3]. Отже, усвідомлення своїх

здібностей, можливостей, переваг, намагань; осмислення своїх професійно-педагогічних дій та об'єктивне оцінювання їх ніби ззовні, позитивне прийняття себе як суб'єкта досліджуваної діяльності є стимулом майбутніх фахівців до активного в ній функціонування; підґрунтям її регулювання з метою запобігання помилкових дій. З окресленого випливає, що необхідним чинником успішного здійснення ІКД майбутніми вчителями музичного мистецтва є *уміння забезпечувати самооцінку*.

Досягнення мети досліджуваної діяльності потребує й контролю за процесом і результатом її здійснення; контролю за якістю дій, що виконуються, чи вже завершені. Сутність такого регулювання ІКД майбутніми педагогами полягає в тому, щоб на кожному етапі її здійснення стежити за відповідністю поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам.

Отже, залежно від етапу здійснення досліджуваної діяльності процес самоконтролю повинен мати такий характер: контроль за дотриманням параметрів об'єктивності інтерпретування вокально-інструментальних творів; контроль за доббором образно-яскравих, влучних і доступних для сприймання школярів певного віку словесних коментарів щодо музики; контроль за досягненням якісного ансамблю між звучанням власного голосу та інструментального супроводу; контроль за ефективністю зворотного зв'язку у спілкуванні; контроль за відповідністю засобів виконавської виразності та засобів ансамблево-виконавського узгодження образному змісту вокально-інструментального твору та ступеню ансамблевої досконалості його втілення; контроль педагогічної доцільності вербальних і музично-виконавських повідомлень; контроль за досконалістю ансамблево-майстерного втілення незнайомого музичного твору та безпомилковістю його транспозиції; контроль за дотриманням правил перетворення фактури супроводу; контроль за дотриманням закономірностей фактурно-жанрового синтезу творів пісенного жанру.

Формування самоконтролю, на думку науковців, повинно базуватись на усвідомленні студентами сутності, мети та структури діяльності, що опановується (особливо її операціонального складу); способу її реалізації; вимог до неї – норм і критеріїв якісного виконання; шляхів її удосконалення; на сформованій позитивній «Я-концепції» студента як суб'єкта діяльності, що опановується [7].

На нашу думку, усвідомлене регулювання майбутніми педагогами ІКД як встановлення розбіжності між еталоном та змінами, що контролюються, забезпечить знаходження помилкових дій та їх виправлення або запобігання їм. З огляду на означене можна наголосити, що успішний перебіг і результативність досліджуваної діяльності залежить від *уміння здійснювати самоконтроль*.

Для вирішення завдань формування вищезазначених умінь застосовувались мистецькі (зокрема проблемні та інтерактивні) методи навчання, що були використані в межах індивідуальних занять з концертмейстерського класу, основного музичного інструменту, під час педагогічної практики в закладах загальноосвітнього спрямування.

З метою формування вміння забезпечувати самооцінку використовувався *метод самонавіювання*. Він реалізовувався шляхом багаторазових повторень студентами слів і словесних стверджувальних формулювань бажаного стану під час здійснення ІКД. Метод здійснювався на основі висловлювань, запропонованих В. Надьожниною: «Ніхто не переможений, доки не визнає себе таким; Віра в успіх, наполегливість – складові частини успіху. Я вірю в себе; Я обов'язково досягну успіху; Я буду перетворювати невдачі у перемогу; Готовність до успіху – головний секрет досягнень; Я виконаю задумане; Успіх приходить до того, хто його прагне; Моя мрія здійсниться» [4, с. 22].

Методика формування високої та одночасно адекватної самооцінки (такої, де уявлення студентів щодо володіння досліджуваними вміннями максимально наближуються до реального рівня їх розвитку), стійкої та одночасно достатньо гнучкої її форми здійснювалась засобом різновидів *методів самопізнання* (самоспостереження, самоаналізу, самовипробування), визначених С. Елкановим [1]. Студенти повинні були фіксувати результати самостійного виконання завдань у «Щоденнику самоспостережень» за таким планом: 1) час, необхідний для входження в роботу; 2) тривалість виконання завдань; 3) кількість перерв у роботі, їх тривалість; 4) найбільш сприятливий час для занять (ранок, день, вечір); 5) стійкість до чинників, що відволікають; 6) аналіз результатів сьогодишньої роботи, її позитивні й негативні моменти; 7) план виконання наступних завдань.

У ході аналізу записів студенти за допомогою викладачів виявляли недоліки самостійної роботи, які негативно впливають на формування їх здатності до здійснення досліджуваних умінь. Шляхом самоспостереження у ході ведення щоденника студенти експериментальних груп мали змогу проаналізувати свої дії за певний період часу, набули навичок осмислення своєї поведінки, що сприяло формуванню здатності бути уважними до своїх дій.

Одним із дієвих засобів формування самооцінки є *самоаналіз*. Здійснення самоаналізу тривалого періоду професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме періоду концертмейстерської підготовки, дало можливість визначити рівень сформованості адекватної самооцінки студентів ступеню наявності у них фонду необхідних знань, професійно значущих особистих якостей, рівня володіння всією сукупністю досліджуваних умінь [2].

Самоаналіз здійснювався також засобом *відеозапису*. Відеозапис був розглянутий нами як ефективний засіб оптимізації концертмейстерської підготовки, як стимул до розвитку й самовдосконалення студентів. Перегляд відеозаписів давав можливість повною мірою сформувати власні уявлення про сильні й слабкі сторони сформованості концертмейстерських інтерпретаційних умінь.

З метою формування вміння самоконтролю нами застосовувалися різні методи. Так, дієвим виявився *метод самоконтролю здійснення ІКД*. Особливого значення оволодіння методом самоконтролю набуло під час проходження педагогічної практики. Студенти здійснювали: контроль за доббором образно-яскравих, влучних і доступних для сприймання школярів певного віку словесних коментарів щодо музики; контроль за досягненням якісного ансамблю між звучанням власного голосу та інструментального супроводу; контроль за ефективністю зворотного зв'язку у спілкуванні; контроль за відповідністю засобів виконавської виразності та засобів ансамблево-виконавського узгодження образному змісту музично-ансамблевого твору та ступеню ансамблевої досконалості його втілення; контроль педагогічної доцільності вербальних і музично-виконавських повідомлень; контроль за досконалістю ансамблево-майстерного втілення незнайомого музичного твору та безпомилковістю його перекладення в іншу тональність; контроль за дотриманням правил перетворення фактури супроводу; контроль за дотриманням закономірностей фактурно-жанрового синтезу творів пісенного жанру. Ефективне здійснення самоконтролю базувалось на усвідомленні студентами сутності, мети та структури досліджуваної діяльності; способів її реалізації; вимог до неї – норм і критеріїв якісного виконання;

шляхів її удосконалення; на сформованій позитивній «Я-концепції».

Не менш ефективним для формування здатності до самоконтролю виявився *метод поточного коментування*. У доцільності застосування даного методу в процесі мистецького навчання переконує науковець і практик Г. Падалка, котра підкреслює, що «переваги даного методу полягають у можливості вчителя своєчасно відреагувати на характер протікання процесу учіння, не допустити закріплення помилок» [5, с. 180]. Здійснюючи контроль за якістю виконання досліджуваної діяльності, ми намагались влучно висловлювати побажання до якості виконуваних дій; засобом коротких поточних коментарів вчасно здійснювали внесення корективів, свідомо переключали увагу студентів на встановлення й оцінку розбіжності між еталоном та змінами, що контролюються. Цей метод сприяв розвитку у студентів звички постійно бути уважними, тримати все під контролем, нічого не пропускати, своєчасно виправляти та запобігати помилкам.

Актуальним виявився і *метод художнього вправлення*, здійснення якого актуалізувалось у «багаторазовому повторенні мистецьких дій з метою досягнення досконалості їх виконання, закріплення на рівні автоматизму» [5, с. 188]. У процесі реалізації цього методу студенти чітко усвідомлювали мету вправлення, значення виконання спеціальних завдань і вправ у формуванні концертмейстерських інтерпретаційних умінь. Метод художнього вправлення забезпечував постійне спрямування уваги студентів на виконання все нових і нових художніх завдань. Функціонування цього методу здійснювалось за принципом М. Бернштейна «повторення без повторень». Саме такий спосіб занять орієнтував студентів на здійснення регулятивних процесів з контролю за перебігом й проміжними результатами якісного здійснення дій.

Висновки. Отже, у статті висвітлено зміст і шляхи розвитку контрольно-оцінювальної спроможності як одного з напрямів у роботі з формування концертмейстерських інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва. Можна зробити висновок, що використання вищезазначеного методичного інструментарію сприятиме оволодінню вміннями здійснювати самоконтроль і забезпечувати самооцінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Елканов С. Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. Москва: Просвещение, 1989.
2. Жижина М. В. Внимание музыканта-исполнителя. Саратов: Издательство Саратовского педагогического института, 2000.
3. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2005.
4. Надежнина В. 10 шагов к развитию воли. Москва: АСТ; Минск: Харвест, 2006.
5. Падалка Г. М. Педагогика мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008.
6. Психологічна енциклопедія / Авт.-упоряд. Степанов О. М. Київ: Академвидав, 2006.
7. Фіцула М. М. Педагогика: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Академвидав, 2003.

УДК 378.0113-051:78]:7.071.2

Савченко Ю. О.,
м. Київ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті доведено, що педагогічний потенціал диригентсько-хорових дисциплін полягає в особливостях попередньої диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога-музиканта, яка здійснюється у відриві від «інструменту-хору»; інтеграційного зв'язку дисциплін диригентсько-хорового циклу; широкому діапазоні аудиторних і позааудиторних форм організації диригентсько-хорової освіти педагога-музиканта; можливостях здійснювати поліфункціональну навчально-професійну діяльність студента; переважної частці самостійної роботи студентів, яка сприяє формуванню досвіду самоосвіти педагога-музиканта.

Ключові слова: диригентсько-хорова підготовка, дисципліни диригентсько-хорового циклу, майбутній учитель музики.

Савченко Ю. А. Педагогический потенциал дирижерско-хоровых дисциплин в специальном обучении будущего учителя музыки. В статье доказано, что педагогический потенциал дирижерско-хоровых дисциплин заключается в особенностях предыдущей дирижерско-хоровой подготовки будущего педагога-музыканта, которая осуществляется в отрыве от «инструмента- хора»; интеграционной связи дисциплин дирижерско-хорового цикла; широком диапазоне аудиторных и внеаудиторных форм организации дирижерско-хорового образования педагога-музыканта; возможностях осуществлять полифункциональную учебно-профессиональную деятельность студента; преобладающей доле самостоятельной работы студентов, которая способствует формированию опыта самообразования педагога-музыканта.

Ключевые слова: дирижерско-хоровая подготовка, дисциплины дирижерско-хорового цикла, будущий учитель музыки.

Savchenko Y.A. Pedagogical potential of conductor – choir disciplines in the special training of the future music teacher. The article deals with conducting-choral training of the future music teacher in three dimensions: as a kind of activity that exists for decoding - "decoding" the interaction of musical and poetic texts and translating them into gesture languages; as a kind of management of the choir team; as a kind of musical performance. Each type of conductor-choral preparation is analyzed separately from the standpoint of its phantasy, structural components, leading directions of development of choral score. The article proves that the pedagogical potential of conducting-choral disciplines consists in the peculiarities of the previous conductor-choral training of the future teacher-musician, which is carried out in isolation from the "instrument-chorus"; integrative connection of disciplines of the conductor-choral cycle; a wide range of classroom and non-auditorium forms of organization of conducting-choral education of music teacher; opportunities to carry out multifunctional educational and professional activities of the student; the predominant part of independent work of students, which contributes to the formation of